

عموماً امیدایدیلیرکه بوکجه مشکلاتک هپسی دفع اولونور؛ وین الملل لغت تالیفی تشبثاتی مؤسسهلری آراسنه، (که بوکون اولردن اک معروف اولانی «پترسبورغ» سانسکریت لغاتی مؤسسهلر سیدر)، بین الملل اشتراک مساعیله تورک لهجههلری لغاتی تصنیف ایتمک ایشی ده التحاق ایدر .

ویرلرلم بار تولى

«قیرغیز» کلمه سنک اشتقاقته دار

راغب خلوصی بک «قرغز = قیرغیز» کلمه سی حقنده ترجمه ایتدیکی مقاله یی بکا او قودى . [تورکیات مجموعه سنک بزنجی جلدنده منتشر]. بوکله حقنده بنم ایدینه بیلدیکم نظریه یی داها قوتلی بولدیغمدن شوزاده ایضاحنی فائده لی بولدم .

نجه «قیرغیز» کلمه سی «قیر» ایله «غوز» غیز» لاحقه سنندن مرکبدر . «قیر» بوندن مشتق اولان «قیراج» کلمهلری معلومزدر . بوندن مشتق اولان «قیراغو» که، صوک بهارده قیره دوشن شبنم دیمکدر ، ایشته بونک صوکنده اولان «غو» نسبت، میل وتوجه افاده ایدن بلاحقه در . کسکینلکی قیل قدر اولان ویا قیل تراش ایده بیلن اسلحه جارحه نك کسکین طرفته ده «قیراغو» دیرزکه، بوده او قیلدن در . «اوقلاغو» ده بویله در .

فعللرک صوکنه کلن مثلاً «عینه الحقایق» ده کی :

باشی باردی جیرینک سونکی بارغوسى

مصراعنده «بارغو» نك «غو» سی ده بوقیلدن اولدیغی کی، شرق تورکجه لرنده مفعول ایله علامتی اولان «قا، غا» لاحقهلری ده بوکا الحاق اولونه بیلیر . واقعا شو کتیردیکمز مثاللر «قیرغیز» کلمه سنک لاحقه سننده اولدیغی کی بر (ز) اینله نهایتلنمیور . ایشته اولره دائرده مولانا «جلال الدین رومی» نك تورک تاریخنده نشر ایتدیکم تورکجه شعرلری آراسنده :

يالغوز سینی سیورمین

مصر عنده کی « یالغوز » ، « یالین - یال » کوکنه « غوز » علاوه سیه وجوده کتیر یلشدرکه بولکه حالا دیزده « یالکوز » شکنده یاشایوب دوریور . تنکیز ، جنکیز (منکیز) ، کنکیز (گه گیز) ده بویله جه تشکل ایتشلردر .

بویله « قیرغیز » کله سی کبی ، هم بر اولوسه ، هم ده بر حیوانه آد اولان بر کله مز واردر ؛ اوده « طونکوز = تونغوز = دوموز » در . بو آدی ، اولوسکمی حیواندن ، حیوانکمی اولوسدن آلدیغنی - شیمدیلك - کسیرمک ممکن دکلدردر . هر ایکی تقدیرده ده بوضورتله اسم تشکل ایتدیکنه پک کوزل بر دلیلدر . « تونکغوز » کله سنک کوکی اولان « تونغ ، تون ، تونک » « صوغوق و انجماد » معناسنه اولدیغنی معلومدر . اوحالده « تونغوزلر » بو آدک ویریله سی بلکه ده مملکتلرینک شمالده بولونوب صوغوق اولماسندن ، ویاخود ، دوموزک قیشین ییلمه سی موافق اولاجقندن دولای دیه بر توجیه بولونه بیلیر .

« غوز » لاحقه سنک برده « غوش » شکله تصادف ایدیورزکه ، بوده « قوغوش » کله سنده در . « قوتادغوبیلک » ده کچن بولکینی ، رادلوف ، کرچه چوق اویروب چویرمش ، اما بر تورلو حقیقی معناسنی بولامامش ! کوزل بر تصادف بزه بولکله نك معناسنی اوکره تدی : « شارح مشوی » دیه حقلی بر شهرته مالک اولان « آتقره لی اسماعیل حقی » بولکله نك « آری » معناسنه کلدیکنی یازیورکه ، دوغریلغنه شبهه یوقدر . احتمال بولکله بوندن ایکی عصر اول اول آتقره ده یاشایورمش ، بلکه ده بولکونده یاشایور . بز بونی شیمدی عسکرک باریندیغنی بویوک اودالره تخصیص ایتشز ؛ قرق الی ییل اول استانبولده هر بری بر مرحله اولان وکلا قوناقلرنده کی اوشاق اودالرینه ده بو آد ویریلیر ایدی . بویله چوق کشیلرک باریندقلری بویوک اودالره بو آدک ویریله سی ، شبهه سز ، آری قوغاننه بکزه دیله سننددر . ذاتاً « قوغا » کله سنده ده قوغوشک کوکی بولونمقده در .

شیمدی برده بویله « غوز » ایله بیتن « اوغوز » کله سنه باقم . بوراده کی کوك « اوق » در ؛ « اوق ، اوك » ایسه « یوجه ، آتاو آنا » معنالینه کلیور ؛ اوحالده عجباً « اوغوز آنا » دیه تجیل ایدیلن اوغوزک « اوغان » یعنی خالق اولماسی ممکن اولامامی؟ ینه بوجسندن ، فقط ایکی معنایه بر کله مزداها واردرکه اوده « اوکوز » در : بونک بر معناسی ، « دیوان لغات الترک » ه کوره « بویوک نهر » دیمکدر . بویله جه بویوک صولره بو آدک ویریله سی ، یا ، بویوک معناسنه اولان

« اوق » کو کندن آنه‌سندن، و یا خود، تورک دینله کوره تورکارک دین و حیات اجتماعی‌لری. حقنده بر تجربه اولمق اوزره ادبیات فاکولته‌سی مجموعه‌سنده نشر ایله دیکم بر مقاله‌ده سویله دیکم کبی، صوی بر آنا ویا داها دوغریسی بر «Générateur» مکون» کبی ده تلقی ایتمه لرندن ایلری. کلیور. صیغیر معناسنه کلن او کوز ایسه بو آدی بلکه داها ماندا حالنده صوده یوزرکن آلمش. ویا سودی و قوتی ایله جمعیه ایتدیکی خده تملرندن دولایی بابا ویا آنا دیه تلقی ایدیلشدر .

بشنجی عصر دن بری بعضاً عرب و چوققه ایران تاریخلر نده « قرغیز » یرینه « خرسز »، خرخز »، سوزینک قوللانیلمه‌سی آذری لهجه‌سنده (ق) ک (خ) یه تبدلندن ایلری. کلشدر . بدوی حیاتده ، یعنی عشیرت صورتده یاشایان انسان جماعتلر نده مال مشترک اولدیغندن اوراده سرقت اولاماز . مثلاً اوغوز بویلرینه و یریلن و آتارک قاریشمه‌سینه مانع اولمق اوزره ایجادی روایت ایدیلن « تامغالر » لر، داوارک فرده دکل اجتماعی عشیرته عاقد اولدیغنی کوستریور. بناء علیه او حیاتده شمدی بزده « خرسز » کله سنک دلالت ایتدیکی سرقت امکان ولزوم بو قدر. حتی، آنقره لیلرک خیرسزویان کسیجی نصل اولدیغنی بو کون بیله بیلمه دکاری معلومدر. « قیرغیزلق » هر نه صورتله اولورسه بر مغلوبیده دوچار اولار ق قیر یعنی استه‌په چیمه مق ایله اولور . ایشته بوسیدله درکه بونلره برده « قایساق، قاجاق ، قازاق » صفتی و یریلر . بویله سورودن آریلان خلق ایسه بویوک بر احتیاج ایچنده قاله جغندن، طبیعته، محتاج اولدیغنی شیلری بر یولنی بولمق یعنی یا جبر ایله و سرقت صورتله تدارک ایتمکه اولورکه ، ایشته بدایه « قیرغیز » لره یعنی قیره چیقانلره، قاققینلره خاص اولان بوعلم، غریبه سینه لر ایدینه رک مدنیت قوران تورکلرجه فقط « خرسز ، خرخیز » شکللر نده سارقلره تخصیص ایدیلشدر . حالا هیمز، بالخاصه جو جو قلمز، خیرسزی بر یابان آدمی ، وحشی کبی تلقی ایلرز . بوده قناعتمزی تأیید ایده جک بر حادثه در .

« قیرغیز » حقنده کی مطالعه منزی یتیرد کدن سو کرا، یوقاریده بو کامثال اولار ق قید ایتدی کمز « بکیز، بکیز، منکیز » کله سنک نره دن کلدیکنه و بوندن چیقان برکله حقه‌ده بولدیغنی. قید ایتمه نی فائده لی صانیورم : « بیکز » ک اصلی « بن ، بک ، بیک » در ؛ حامل اولانلر ایچون ، بر علامت میزه در . شو « بک ، بیک » کو کندن « بکیز، بکیزه مک » توره مش . برده « بک » کله سی بکلری ده بر برینک عینی اولان کیمسه لرده تطبیق ایدیلره رک « سنک بیکک ، اونک بیکی ، بنم بیکم » یعنی مشابه و مماثل مقامنده قوللانیلشدر . ایشته عوام آراسنده

اصلی اونودیلان یو کله حالا شمال تورکجه سنده «ادات تشبیه» آدینی آله رق قوللا تلقدمه در. یوبیک کله سی برده بزم «کورپی = کوپری؛ طوبره = طوربه» کبی ترسنه دونه رک «کب» اولمشدر. «دیوان لغات الترک» ده کله نک بوشکلی «قالب» معناسنه اولارق قیدایدیلدیکی کبی، حالا «نیکده» جوارنده ده بومعنایه اولارق قوللانلیور. ایشته غریبده بر آراق «بیک = بک = کب» شکلری دو قوزنجی عصره قدر بر آراده، یان یانه یاشامشدر. «شیخی» نک دیواننده هان هر غزله هر ایکی شکله ده تصادف ایدیلر. ایشته بزم اادات تشبیه همز اولان «کبی» ده بو «کب» دن آلمشدر. شو حسابجه مثلاً «اونک بیکی» ایله «اونک کبی» بر ترکیب اضافی در؛ صریحیلمزک آکلادینی کبی بر اادات تشبیه دکلدن. فقط «صرف ونحو» دیلرک ناسکی دورده کی حالرینی تدقیق ایتدیکی جهتله او یله بر آد ویریله سنده ده بر محذور یوقدر.

نجیب عاصم

تورکجه ده «ق» ک تابه و «ت» نک داله انقلابی

و

قیرق صایسنک اصلی

اوده، کوزلرمک اوکنده بویون بر قیزجغز آنا دینلی اوکره نهمیه باشلادینی زمانلرده قافلری «ت» یه، کافلری «ی» یه تحویل ایدیوردی. شوفیسیمولوژیک حادثه نک قولانغهمی یوقسه حرفلرک مخرجنه می عطفی لازم کله جکنی اربانه حواله ایدیورم. فقط بو حادثه نک دیلزده ده موجود اولوب اولسادینی خیلی دوشوندم. بو دوشونجه سایه سنده حادثه نک دیلزده ده وقوعنه مثاللر بولدیم کبی، اون باشلری (عشرات) ایچنده راستناتشکیل ایدن «قیرق» کله سنک اصلنی ده تعیین ایده بیلدم.

تورکجه ده سماوی کتابلرک بیلدیردکلی «حق تعالی» یه دلالت ایده جک بر کله یوقدی. مثلاً «تسکری» کله سی «کوک الهی» دیمک اولدیغندن طبیعی مطلوبه موافق دکلدی؛